

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRAT SZEMLE

AZ ERDÉLYI RÓMAI KATHOLIKUS STATUS. Emlékirat. Cluj-Kolozsvár. Minerva, 1932. 4-r. 30 l.

Az Emlékirat négy részre oszlik: I. a Katolikus Státus eredete és történelmi fejlődése. II. A Katolikus Státus törvényes. III. A Katolikus Státus jogi személy. IV. A Katolikus Státus egyházi intézmény. Az Emlékirat célja kimutatni, hogy „az Erdélyi Római Katolikus Státus az erdélyi egyházmegyének ősrégi egyházi intézménye, amely a polgári törvények szerint szabályszerűleg létesült és jogi személy.” A függelékben közölt 8 okmány szintén e célt szolgálja.

V. J.

BARÓ BÁNFFY JÁNOSNÉ WESSELÉNYI JÓZÉFA BARÓNÓ EMLÉKIRATA 1848—49-i ELMÉNYEIRŐL. Sajtó alá rendezte és életrajzot írt hozzá *Kelemen Lajos*. Cluj-Kolozsvár, Minerva 1931. 8-r. XIII+82+1 sztl. 1. 1 drb. fényképpel. Kiadja a losonczy báró Bánffy család.

Történelmünk utolsó száz évében talán egyetlen részletkérdés megítélésénél sem találkoztunk annyi félreértéssel, mint a szabadságharc esetében. Tulajdonképpen egész régebbi történetiszemléletünk a századvégi történetírás romantikus szemléletéből fakad s így eszményített, megmásított alakban látjuk azt a kort, amelynek pedig minden mozzanata — mint minden hatalmas emberi s nemzeti erőfeszítés — fényből és árnyból, nagyságból s törpeségből, önfeláldozásból s önérzésből tevődik össze. Báró Bánffy Jánosné Wesselényi Józefa bárónő (1812—1899) ebben a szabadságharc után csaknem egy évtizeddel (1857-ben) készült, aránylag kis terjedelmű *Emlékiratban* ezt a sokszor félreértett s félremagyarázott korszakot, a benne mozgó tömegek lélektanát, a forradalmi idők vegleteiben hányódó embertípusok lelkirajzát vázolja élénk. Egy darab élő mozaik, szinte szemünk előtt lejátszódó történelem szemlélői vagyunk: ott vonulnak el előttünk a szabadság mámoros, majd legyőzötten futó s a számítással egymásnak uszított nemzetiségi tömegek. A rendiségből a sokszor különösen, nevenségesen értelmezett egyenlőségbe (5. és 15. l.) átzökkenő, a szabadságért s egyenlőségért élet-halálharcot folytató, de a fejletlen hőségben gyengülő ellenállás Erdélye vetül élénk azokból az aránylag kis területen (Kolozsvárt, Marosvásárhelyt és környékén; kis részében a Szilágyságon) lefolyó mozgalmakból, az apró, vezérekre és közkatonákra, a székelység és nemzetiségek viselkedésére egyaránt jellemző mozzanatokból, amelyekben az *Emlékirat* annyira bővelkedik. Bár az író csak a „körében és családjában történeteket” akarja elbeszélni (1. l.), annál jóval többet tesz, mert — mint a kiadás gondozója is megjegyzi — a közvetlen környezet, a falusi köznép és városi kispolgárság nézeteinek rajzában, a kolozsvári, beretelki és vidéki, valamint a vásárhelyi viszonyok pompás képeiben s a kapcsolatos erdélyi események futólag felvázolt reflexív rajzában annyi újat, érdekeset és eredetit nyújt, annyi éles megfigyelésről, helyes ítélőképességéről tesz bizonyosságot, hogy e tekintetben, mint a *szabadságharcra vonatkozó egyetlen magyar női emlékirat írója* (XI. l.), eléri legkiválóbb férfi kortársai színvonalát.

Az emlékirat előtt álló életrajz (II—XI. l.) az emlékirat-író személyi adatainak, lelkivilágát meghatározó környezetének s családi viszonyainak rajzával, meg a szöveg (1—82. l.) kísérőjegyzetei az erdélyi történelem legbensőségesebb ismerőjének, *Kelemen Lajosnak*, keze alól kerültek ki. Nem tudjuk, hogy az igazi nagyszony életrajzában, az író személyével és a multtal szemben megnyilvánuló tiszteletért és szeretetért vagy a legaprólé-

kosabb megértetést célzó szövegjegyzetek pontosságáért, a szövegkiadás kifogástalanságáért érheti-e a kiadás sajtó alá rendezőjét a legteljesebb elismerés?! Az egyetlen, bizonyára anyagi okokból származó hiányt, a betűsoros mutató elhagyását, az életrajz után elhelyezett s az Emlékiratban szereplő helységeket feltüntető térkép meg a szöveg szakaszos és címes beosztása csaknem tökéletesen pótolja. A gondos forráskiadás sajtó alá rendezője mellett köszönet illeti a *losonci báró Bánffy családot* is azért, hogy költséget nem kímélve, az elég szegényes magyar emlékirat-irodalmat ezzel a nemcsak mennyiségi, de minőségi szempontból is gyarapodást jelentő *Emlékirattal* gazdagította.

Szabó T. Attila.

HAÁZ FERENC REZSŐ: *A székely ványoló*. Ethnographia. M. N. M. N. T. Értesítője. XXIII. évf. 2. füzet. 1931. 55—62. l.

Haáz F. Rezső, az udvarhelyi etnográfus-tanár, a Dobogó völgyszakasz (Lövéte, Udvarhelym.) életét tárja elénk, hol a ványolás mestersége érdekesen elhatárolt és családokhoz tapadó kasztrendszer termelt ki magából. Ez a maga szervezetével Gyergyótól el Krassószőrényig szedi össze munkáját. A kartellbe összeállt 15 dobogói ványolómalmok egyikének néprajzilag igen értékes leírását kapjuk a cikkben. A helyes és tárgyilagos rajzokban pedig a betűk megelevenednek.

V. J.

DR. JANCSÓ BENEDEK: *Erdély története*. A szerző utasításai szerint kiadásra rendezte: *Gyallay Domokos*. Cluj-Kolozsvár, Minerva-nyomda, 1931. 387. l.

Erdély történelmének beható megírásával adós a történetírás. Kőváry Lászlónak és Szilágyi Sándornak erdélyi történelme ma már kiegészítésre, javításra szorul. Leghasználhatóbb összefoglalás mindezekig az *Erdélyi Országgyűlési Emlékekben* közzétett történeti vázlat.

Erdélynek Romániához csatolása óta története iránt kiváló érdeklődés nyilvánul meg. A magyarságot a múlt nagyon érdekli, mivel alkotó ereje, politikai érettsége, a művelődés iránti feltűnő érveke a lehetőségek e korszakában sok elismerésre méltót alkotott. Mindegyik nemzet saját története után kutat legszívesebben. A román történetírásban is sok élénkség nyilatkozik meg, a szászság saját történetével tisztában van. A politikailag eltérő sajtásokat felmutató székely-magyarság intézményeit dr. Szádeczky Kardoss Lajos könyvbe foglalta ugyan, de a történeti értelemben vett magyarság, s ugyancsak a székelység cselekedetei nem ragyognak a megillető tiszta világításban. E hiányon báró Bánffy Ferenc nagylelkű pályátétellel próbált segíteni. „Az erdélyi magyarság történet“ére hirdetett pályázatot. Király Pál, majd ennek halála után dr. Karácsonyi János fogtak hozzá a nemes feladathoz. Karácsonyi közbejött halála miatt a művet nem fejezhette be, illetve a második felét nem az első részhez illő méretekben készítette el, így a megírás új íróra hárult. A cél a magyarság alkotásainak, művelődési hatásának is, tárgyilagos feltárása, nem pedig csak belső, sokszor helyi fontosságú események részletezése.

S most, amikor az erdélyi magyarság történetének megírására megbízás történt, jelent meg Jancsó Benedek műve. Címe mutatja, hogy Erdély történetét tárgyalja az abban lakó nemzetek multjával együtt, tehát e földnek egész történetét felöleli. A hirdetett pályátételtől e szerint különböző s általánosabb célkifűzéssel indult útnak. A feldolgozás arányainak megállapítására a szerző a legilletékesebb. Azzal a szándékkal írta könyvét, — mondja — hogy benne legalább fővonásaiban vázolja és összefüggő képét alkossa Erdély népeinek, különösen az erdélyi magyarság történeti életének. E céljának megfelelően a nyugodt elbeszélő biztonságával korról-korra halad s tárja elénk a magyarságnak, természetesen beleértve a székelységet, továbbá a románságnak, szászságának fontosabb történeti eseményeit.

Az egyes korokon végig haladva, megállapíthatjuk, hogy vitás és meg-támadott állásfoglalások elől nem tér ki, sőt előszeretettel ad helyet az azok-kal foglalkozásra. Eppen e tulajdonsága miatt a mű különböző hozzászólá-sokra számíthat, a nélkül azonban, hogy írójának alapos felkészültsége két-ségre vonható lenne. Az európai mozgalmakba belekapcsolódás is kiolvas-vasható a könyvből, de főleg a helyi történet színes és sok helyütt bő részle-tezése fest megfelelő képet egy-egy eseményről. Előszeretettel időz a szé-kelyeknek és a románságnak szánt részeknél, ami által a könyv teljessége s arányos beosztása sokat nyer. Mint olvasmány kellemesen hat, könnyed stílusa miatt nem fárasztó.

A szerző olyan célokat nem tűz maga elé, amelyek révén műve teljes-ségre számíthatna. Így a művelődési rajzai elmosódtak, az Arpád-házi ki-rályok alatt az iskolázás, kereskedelmi élet, építkezések stb., a fejedelmi korszakban Erdélynek a portához, a szomszédállamokhoz való viszony belső ügyei, külpolitikájának sokoldalúsága, társadalmi élete, a katolikus, majd a protestáns főiskolák szerepe, a gubernium korbéli berendezettség, közélet, a felsőbb oktatás jelentősége stb. nem nyerne kellő hangsúlyozást. Főleg hiányát érezzük annak, hogy a mű 1868-al megszakad s nem terjed legalább a világháború befejezéséig. A kiegyezés óta 1918-ig eltelt korszak meglepő alkotó szellemének és eredményeinek ismerete nélkül valóban nem látja az olvasó, hogy a magyarsággal milyen kultúrártékét kapott Románia.

A könyvet áttekinthető beosztása, gondos kiállítása, nagy olesósága (90 lej) igen ajánlja. Hézagnótló, mivel ma nincs összefoglaló kézikönyv, amely magyar nyelven Erdély történetéről szólna.

Dr. Bíró Vencel.

JAKABFFY ELEMÉR: *Ünnepi beszédek*. Lugos. Husvéth és Hoffer könyvnyomdája. 1931. 8-r. 96. l.

A könyvbe foglalt 10 beszéd olvasása közben gondolatok áramlását érezzük. Sok-sok valóságot látunk és kevés hiábavaló szót. Széchenyi áll előttünk a maga ifjúságának kuszált vonalú nevelési irányával és határtalan ambíciójával — és a XX. század fia. Az asszonyt látjuk a szociális munka szolgálatában s idézzük a régi szociális lelkületű nagyasszonyok emlékét. Az „asszimilált nagyok és kicsinyek“ példája kísért és riogat. Jakabffy való-ban vezér.

V. J.

KAZINCZY PÁLYÁJA. Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkeszti Vajthó László. X. szám. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1931. 8°. 190. l.

Ezt a kötetet Kazinczy halálának centennáriumára a Kir. Egyetemi Nyomda áldozatkészsége teremtette elő. A válogatást Kazinczy műveiből Vajthó László végezte föltétlen helyesléssel találkozó szempontok alapján. Legfőbb törekvése mindannak kikeresésére irányult, ami Kazinczy hagyaté-kából „a műveltek köztudatában fogalomná vált.“ Szakított a megrögzött szokással: életrajzot nem ad, de válogatás közben gondol arra, hogy a kizse-melt művek az író életét is tükrözzék. Költői művek számára a kötetben szűkre szabja a helyet. S bár kimaradása okait nem nehéz megtalálni, mégis, úgy hisszük, Kazinczynek 1809-ben készült legelső szonettje, mellyel ez a forma magyar nyelven megcsendült, helyet érdemelt volna. Egyébként a kötet kilenctized részét prózai munkák teszik. Ide szerencsés kézzel válasz-totta Vajthó Kazinczynek „Festés, faragás nálunk“ című, a Hazai és Kül-földi Tudósításokban 1812-ben napvilágot látott cikkét, „mely Magyaror-szágon a XIX. század elején egyetlen komoly felszólalás ezen a téren.“

Kekel Béla.

KÉSMARKI GERGELY DR.: *Páneurópa és a kisebbségi kérdés*. Külön lenyomat a „Magyar Kisebbség“ nemzetpolitikai szemle IX-ik évfolyamá-nak 4-ik számából. Lugos. Husvéth és Hoffer könyvnyomdája. 1930. 8-r. 15. l.

Szerző a Briand elmékedései, a Coudenhove-Kalergi-féle terv s a Páneurópa-Unió programja alapján a páneurópa-probléma legkényesebb kérdését veti fel: mi lesz a kisebbségekkel? Késmárki nem elégszik meg azzal, hogy „az európai kisebbségek ügye „Páneurópa belügye“, mert szerinte ez a „hozomra“ épített politika nem a kisebbségi kérdés elintézéséhez vezetne.

V. J.

KORÁNYI FRIGYES BÁRÓ: *A propaganda*. Budapesti Szemle. 650. szám. 1932. Január, 1. l.

Ha a „toborzás“ magán- és anyagi érdekből történik, akkor reklám, ha közérdekű, akkor propaganda. A propaganda célja: érdekelni és meggyőzni, az együttes akaratsnyilvánítást előkészíteni; a meglevő kollektív elhatározást azután az agitáció segíti a tettebe való kiteljesülésig. A mai új Európa kialakulását tisztára a propagandának köszöni (a világháború és az entente-propaganda). A jövődöbeli Európa sorsát is a propaganda fogja eldönteni.

Venczel József.

DR. KRISTÓF GYÖRGY: *Tudományművelés kollégiumainkban*. Három cikk. Cluj-Kolozsvár. Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet Részenyvtársaság. 1931. Különlenyomat a Református Szemle 1931. évf.-ból. 16. l.

Dr. Kristóf György három cikke három igen fontos gondolatot hangsúlyoz: ezek nemcsak a református középoktatás, hanem az erdélyi magyar iskolázás szempontjából általánosságban is érdeklődésre tarthatnak számot. Az első gondolat az, hogy erdélyi magyar középiskoláink általában kevés gondot fordítanak *intézeti hagyományaik ápolására*. A tanulók az alapítóról sokszor semmit sem tudnak, az iskola nevezetesebb tanáraitól és diákjaitól hasonlóképpen. Ajánlja tehát a régi hagyományok felélesztését és ébrentartását. — Második gondolata a magyar felekezeti tanárok *tudományos munkásságának előmozdítását* ajánlja az előjáróságok figyelmébe. Ez fájdalmas pont! Szerző úgy véli, hogy a főhatóságoknak a tanárokat — folyóiratok és könyvek beszerzése mellett — külföldi tanulmányutakra kellene küldeniök. Erre a gondolatra az erdélyi magyar tanárság azóta már megkapta a lesújtó választ: 25–50%-os fizetésleszállítás alakjában! — A harmadik cikk a *magyar nyelv fokozottabb művelését* teszi a középiskola kötelességévé. Rámutat arra, hogy a magyar nyelvtisztaság szóban és írásban egyaránt hanyatlak, ez pedig egyértelmű a magyar szellem teljes elhomályosulásával.

Dr. Rajka László.

MAGYAR IRODALMI RITKASÁGOK. Szerkeszti Vajthó László. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest.

A Magyar Irodalmi Ritkaságok tíz kötetet számláló sorozata egy méreteiben kicsi, de meglepő vállalkozásból ered. A budapesti Berzsenyi Dániel reálgimnázium hetedosztályos diákjai Vajthó László tanár vezetésével kiadták Bessenyeinek egyik kisebb munkáját, a *Hunyadiját*. Maguk másolták az íveket sajtó alá és maguk teremtették elő a nyomdaköltséget. A következő esztendő már méreteiben is feltűnésteltető eredményt érlelt: kiadták *Tariménes utazását* s ezzel irodalomtörténeti fontosságú munkát végeztek. Ekkor fogant meg a Magyar Irodalmi Ritkaságok rokonszenves vállalkozásának gondolata. Több magyarországi középiskola diákjai a mozgalom nyomába szegődtek s eddig sikerült kiadniok a következő köteteket: 1. Bessenyei György: *A törvénynek útja*. — *Tudós társaság*. 2. Péterfy Jenő *dramaturgiai dolgozatai*. 3. Benyák Bernát: *Joas* (Piarista iskolai dráma. 1770.). 4. Bessenyei György: *Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék*. 5. Károlyi Gáspár: *Két könyv*. 6. Szemelvények *Temesvári Pelbárt műveiből*. 7. Péterfy Jenő *zenekritikái*. 8. Édes Gergely: *Eredeti oktató mesék*. 9. Dugonics András: *Magyar példabeszédek és jeles közmondások*. 10. Ka-

zinczy világa. A tizedik kötet közreadásával a Magyar Irodalmi Ritkaságokat előállító Egyetemi-nyomda hozott áldozatot.

K. B.

MÜLLER, ERICH H.: *Das Collegium Musicum in Kronstadt.* Siebenbürgische Vierteljahrschrift. 55. Jahr. Nr. 1. 1932. Januar-März. 41. l.

A brassói szász könyvtárban (Kronstädter Bibliothek) talált jegyzőkönyv s a cikk mellett közölt adatok alapján E. H. Müller érdekes, erdélyi szempontjából is nagyjelentőségű kultúr-szervezkedés kezdeteire vet világot. A brassói „Collegium Musicum“ megalapításáról beszél, amely mint Brassó talán legrégebbi egyesülete a XVIII. század végén alakult azon céllal, hogy a város zenészei és zenekedvelői élhessenek hivatásuknak és kedvtelésüknek. Ez a C. M. azonban nem volt zenei-céh, hanem tulajdonképpen azon diákok egyesülete, akik az egyetemen a zenei tudományokat hallgatták. Így a C. M. szellemi alapjai az újabb időkben Hugo Rieman lipcsei egyetemi tanárhoz vezethetők vissza. A brassói C. M. Erdély sajátos kultúr-vágyaira és akarásaira vet világot.

Venczel József.

NÉGYESY LÁSZLÓ: *Kazinczy pályája.* A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest. 1931. 8°. 170. l.

Izléssel készült, tetszetős kiállítású könyvet szentelt az Akadémia Kazinczy emlékének halála százados fordulóján. A művelt közönségnek szánt könyv ezúttal nem tévesztheti célját, mert szerzője a megírás könnyedségével, finom hatásaival élvezetes olvasmányt is nyújt. Élénk vonásokkal állítja elénk száz év távlatából irodalmunk nagy mozgatójának küzdelmes pályáját, nyelvünk megújítása, az ízlés kiművelése körül végzett fáradozását, irodalomteremtő munkáját. Harcait, küzdelmeit rövidre fogva kapjuk, de tisztán bontakoznak ki eredményei. Sajnáljuk, hogy Kazinczy alakjának rajzát még közvetlenebbé nem teszi emberi vonásainak élesebb megvilágítása.

K. B.

PAPP JÓZSEF: *Az erdélyi székelyek vallási és tanügyi önkormányzata.* Különlenyomat a „Magyar Kisebbség“ nemzetpolitikai szemle X-ik évfolyam 8–10. számaiból. Lugos. Husvéth és Hoffer könyvnyomdája. 1931. 8-r. 24. l.

Hosszasan foglalkozik a kisebbségi szerződés II. §-ának létrejöttével s elemzi azt. A „helyi önkormányzat“ kifejezése szerinte a székelység szempontjából „személyi önkormányzat“-ot jelent. Ismerteti e kifejezés angol vonatkozásait (gouvernement: központi önkormányzat; local g.: nem központi, helyi önkormányzat). Azután felveti az önkormányzat és az államszuverenitás surlódási problémáját. Végül 9 pontban szövegi le a székely autonomia elveit.

Venczel József.

PÉTERFY JENŐ ZENEKRITIKAI. Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkeszti Vajthó László. VII. szám. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 1931. 8°. 114. l.

Péterfy zenekritikai félszázaddal ezelőtt készültek s láttak nyomdafestéket egy napilap hasábjain. Mégis bámulatosan friss értékeket hordoz a kötet, amely ezeket a kritikákat magában foglalja. Péterfy dolgozásmódiára jellemző, amint a kötet első darabjában, Joachim egyik hangversenyéről írt bírálatban szembeállítja a formákkal játszó romantikus hegedűst. Paganini, Joachimmal, akiben a „virtuozitás salakjaitól“ mentes, klasszikus hegedűsre ismerünk. Tisztánlátó szemmel s külső tekintetek befolyásától függetlenül ítélkezik egy Erkel-bemutatóról. A *Rajna kincse* és a *Walkür*-előadását kísérő bírálatával a Wagner-kultusz előbbrevitelét szolgálja.

Számszerint huszonnyolc kritikát olvashatunk a kötetben, vagyis Péterfy magyar nyelvű zenekritikáját hiány nélkül. De a tájékoztató reményt nyújt arra, hogy Péterfynek a Pester Lloydban megjelent zenekritikáit is rövidesen kézhez vehetjük.

K. B.

DR. ROSKA MÁRTON: *A kettős, ellentett élű vörösréz csákány stratigrafiai helyzete Erdélyben*. Archaeologiai Értesítő. XLII. 1928. évf. 48—53. l.

Az erödsi, brassói, marosdécei s tãrgu-ocnai többé-kevésbbé megfigyelt leletkörülményü példányok alapján azt állapítja meg Roska, hogy — noha a réz Erdélyben már a festett agyagművesség idejében feltűnik — a szóbanforgó ellentetten kettős élű rézesákányok még sem mennek olyan messze vissza, hanem csupán az azt követő aeneolithikumba. Rendeltetésüket illetőleg az újabb lelőhelyek is inkább a régi vélemény (bányászésákány) helyességét erősítik, mindamellett, hogy a rendes (egyik oldalon hegyes, másik oldalon kapaszerű éllel bíró) csákány erre a feladatra, kivált kemény kőzetnél sokkal megfelelőbb. Kár, hogy nem vegyelemezte az ismertetett darabokat, azok eredménye nagyon gazdagította volna ismereteinket.

Ferenczi Sándor.

DR. ROSKA MÁRTON: *Kelta sír Nagenyeden*. Különlenyomat a Dolgozatok-Travaux, Szeged, V. 1929. évfolyamából. 8° 8. l.

A magános sír leltára semmiesetre sem teljes; így az összes edények hiányoznak. Mellékletei közül négy kés, olló, vaslándzsa, kettőbe hajlított vaskard, vastőr. lőszerszámrészek kerültek be a nagyenyedi Bethlen kollégium múzeumába. Javarészüket — a kard legjellemzőbb vonásai miatt — La Tène kor Reinecke-féle B szakaszába kell beosztanunk. A K. e. IV. századba tehát, amikor a nyugatról-keletre nyomuló kelta áramlat Erdélyből szorította ki a szkítákat. Megjegyzem, dr. Fettich Nándor lelkiismeretes kutatásai (A zöldhalompusztai szkíta lelet; Bestand der skythischen Altertümer Ungarns) alapján helyesebbnek gondolom Reinecke véleményét módosítani: *a keletre törekvő keltaság nem Erdélyben esapott össze a szkítákkal, hanem nyugatabbra, a Duna-Tisza közén, sőt talán még a Dunántúl. A tör határozottan szkíta hagyatéék. Esetleg az a 4. sz. kés is, jőllehet utóbbi alak későbbi La Tène időben is előfordul. Erősen rozsdamarta volta miatt helyesebb nem is jobban számbavenni. Kár, hogy szerzőnk nem említi fel, hogy a kardhüvely felső részén levő két vasrozetta zománczott volt-e, s ha igen, milyen színű töltötte ki a köralakú mélyedéseket? A jellegzetes lőszerszám részek egyébként nagyszerű anyagot szolgáltatnak a kelta lőszerszám rekonstruálásához.*

Ferenczi Sándor.

ROSNER KÁROLY: *Az új magyar fametszet*. Debreceni Szemle. 1932. március. VI. évf. 3 (53) sz. 94—103. l.

A fametszet a könyvillusztáció igazi formája. Vonalaival, anyagszerűségével legközelebb áll a betűhöz. Kifejezője a képnek és a betűnek egyszerre: az illusztráció igazi célja s a fametszet nagy jelentősége is ebben rejlik.

Az új magyar fametszés gazdag útját tárja elénk a cikk. E korszak 1905-tel kezdődik s Conrad Gyula az, aki megindítja. Azután többek között Divéky József, Kozma Lajos, Kner Albert, Molnár C. Pál, Kolozsváry Sándor s a fiatal Dallos Hanna és Buday György azok, akik metszeteiknek rajztudásával, fejlett technikájával s néhol magyarosságával is az új magyar fametszet nagy ígéretei.

Venczel József.

SZEIBERT JÁNOS: *Amerikai falu-analízis*. Széphalom. IV. évf. 7—9. sz. júl.—szept. Szeged. 1930. 225—229. l.

Az Unióban már 1911-ben nagy arányokban indul meg a falu problémáinak tárgyilagos felfedése. Ma már rural-sociológiáról, falusi szociográfiáról, falu-analízisről beszélhetünk. Ezek mind speciális Jenki termékek. A falu-analízis módszere szempontjából lényeges az illető hely nagyság és típus szerinti osztályozása (hamlet, vittage, town, city-town, city) s a falvak faj szerinti elemzése. A falu-analízis részei: gazdasági, népességi, történeti, szociálgeográfiai analízis, a szociálizáció vizsgálata és az egyes eredmények grafikus ábrázolása.

Venczel József.

ZLINSZKY ALADÁR: *Az eufémizmus*. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest. 1931. 8°. 89°.

A stilsztika sokat veszteglő fejlődésének a szellemtudományi irány adott termékenyítő lendületet. Ebben a közel száz oldalos tanulmányban szerző az eufémisztikus nyelvi jelenségeket vonja vizsgálódásai körébe; a stilsztikának egyik fejezetére irányozza figyelmét, amely „arról szól, miként igyekszünk kifejezéseinket módosítani akkor, ha önünket nem érvényesíthetjük szabadon, ha érzelmeinket korlátozni, leplezni, esetleg egészen el is kell nyomni; ha felsőbb hatalmak, ha a társadalom, ha környezetünk, akikhez beszélünk, akiktől függünk, éreztetik hatásukat.”

Tárgyi szempontból az eufémizmus két nagy csoportját határozhatjuk meg: a vallási és társadalmi csoportot. A társadalmi eufémizmus egyfelől a testi szükségletek, másfelől a szellemi fogyatkozások körét öleli föl. A vallási eufémizmus az istenség és halál fogalmkörével kapcsolódik egybe. Az istenség nevének kimondásától óvakodik az ausztráliai néptörzsek vallása éppenúgy, mint a kínaiaké, de legérdekesebb példáit szerző a rabbinikus irodalomban keresi meg. Az eufémizmus legtökéletesebb formája: a tiltott szó teljes elhallgatása, de ebből kiindulva a szó alakváltoztatásain, a leplezésen, — amely történhetik általánosítással, körülírással, képes beszéddel vagy idegen szavak segítségül hívásával — a tagadáson, szépítésen, kicsinyítésen, a feltételeesség kifejezésén és a tréfán keresztül sok módja kínálkozik az eufémizmusnak. Formáit megtaláljuk Homerosznál és használta a középkori legenda- és eposzirodalom is. De melegágyául a reneszánszsal kialakuló olasz, spanyol s főként francia szalonélet kínálkozik. Az olasz marinizmus, a spanyol gongorizmus és az angol eufémizmus megelőzték a XVII. század kezdetén virágzó francia preciosité korát. S a preciosité túlzásait már Molière gúnyolja a század közepén.

Nyelvünk, mely Pázmánytól erőt s jellegzetességet örökölt, nélkülözte még a csinosítást s a kellő hajlékonyságot. Azonban a testőrírók s ki Báróczy tanítványának vallotta magát: Kazinczy a maga körével diadalra vitte nyelvünk csinosodásának ügyét s kiművelte hajlékonyságát.

Szerző a tanulmány befejezésében az eufémizmus és kakofémizmus ellentétéről szól, vagyis miként szépítjük meg kifejezéseinket az eufémizmus és miként durvítjuk el a kakofémizmus jegyében.

Kekel Béla.

